

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора педагогічних наук, професора

Спіріна Олега Михайловича

на дисертацію **Носкової Маргарити Вячеславівни**

«Теорія і практика використання дистанційного навчання у професійному розвитку вчителів закладів загальної середньої освіти»

на здобуття наукового ступеню доктора педагогічних наук за спеціальністю

13.00.04 – Теорія і методика професійної освіти

Актуальність теми дослідження та зв'язок із відповідними програмами, планами, темами

Актуальність наукових досліджень у галузі використання цифрових технологій, дистанційного навчання, розвитку електронного освітнього середовища є і залишається в центрі наукового дискурсу вітчизняних та закордонних дослідників.

У дисертаційній роботі актуальність обраної теми обґрунтована на підставі критичного аналізу значної кількості наукових досліджень та виокремлення низки суперечностей, що враховують особливості глобального поширення цифрових технологій, активного розвитку різних форм організації навчання, запиту на кваліфікованих фахівців з високим рівнем цифрової грамотності, цифрової грамотності вчителів та їх готовності застосовувати дистанційне навчання у професійному розвитку та діяльності.

Тому вважаємо обрану дисертанткою тему дослідження актуальною, а проведену наукову розвідку такою, що відповідає потребам часу.

Дисертаційне дослідження виконано відповідно до науково-дослідної роботи «Теоретико-методичні засади особистісного і професійного розвитку сучасного фахівця в умовах інтеграції у міжнародний освітній простір» кафедри педагогіки та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка», де працює дисертантка. Тема дисертації затверджена на засіданні Вченої ради цього ж університету.

Ступінь обґрунтованості наукових положень і висновків, сформульованих у дисертації

Дисертанткою чітко, на належному науковому рівні визначено об'єкт та предмет дослідження, його мету і завдання, що узгоджуються з темою дисертації. Сформульовано загальну гіпотезу, основну ідею наукової розвідки, а також методи її здійснення, що конкретизують хід дослідження, очікуваний результат та шляхи його досягнення.

Дисертаційна робота повністю підпорядкована досягненню поставленої мети – теоретико-методологічному й практичному обґрунтуванню створення системи використання дистанційного навчання у професійному розвитку вчителів ЗЗСО.

Опрацьована джерельна база дослідження (694 джерела, з них 132 – іноземною мовою), яка містить актуальні наукові праці вітчизняних та закордонних авторів за темою дослідження засвідчує, що дисертантка провела ґрунтовний теоретичний аналіз проблеми використання дистанційного навчання у професійному розвитку вчителів закладів загальної середньої освіти.

Для проведення дослідження обрано комплекс методів, а саме: теоретичні – аналіз, синтез, контент-аналіз, порівняння та зіставлення результатів, узагальнення та систематизація, класифікація, та структурування, моделювання; емпіричні – обсерваційні (самопостереження, спостереження, рефлексія), діагностичні (анкетування, тестування, бесіда, опитування, експертне оцінювання, самоаналіз), педагогічний експеримент; методи математичного та статистичного оброблення даних; візуально-графічні методи, що дозволило здобувачці максимально розкрити сутність, особливості, переваги та недоліки використання дистанційного навчання у професійному розвитку вчителів ЗЗСО, розробити авторську концепцію та систему використання дистанційного навчання у професійному розвитку вчителів ЗЗСО та побудувати її модель, а також представити достовірні і валідні результати педагогічного експерименту.

Акцентуючи увагу на неперервності професійного розвитку вчителя, зокрема щодо дистанційного навчання, здобувачка обґрунтувала необхідність формування і систематичного розвитку у вчителів готовності до використання

дистанційного навчання у професійному розвитку та професійній діяльності, розробила критерії, показники та рівні оцінювання такої готовності.

Пропозиціям, розробкам та висновкам, які представлені в дисертаційній роботі, притаманні повнота й логічність викладу та достатній рівень обґрунтованості.

Зміст дисертаційного дослідження, аналіз одержаних результатів дозволяють стверджувати, що робота виконана на належному науковому рівні, містить нові наукові факти, а мета і завдання дослідження виконані повністю.

Наукова новизна і достовірність наукових положень дисертаційного дослідження

Оцінюючи найбільш вагомі наукові результати дисертаційної роботи, виокремлюємо ті, що мають теоретичне і практичне значення для педагогічної науки і практики.

У результатів проведеного дослідження дисертанткою вперше було розроблено концепцію та розроблено систему використання дистанційного навчання у професійному розвитку вчителів ЗЗСО. Обґрунтовано зміст і структуру готовності вчителів ЗЗСО до використання дистанційного навчання у професійному розвитку і діяльності, схарактеризовано її сутність і складники (професійно-технологічний та особистісно-розвивальний).

Визначено організаційно-педагогічні та технічні умови функціонування системи використання дистанційного навчання у професійному розвитку вчителів ЗЗСО та побудовано її модель, що включає у себе взаємопов'язані блоки (мотиваційно-цільовий, методологічний, технічний, змістовий, організаційно-діяльнісний, результативно-аналітичний). За допомогою педагогічного експерименту перевірено ефективність створеної системи. Неперервність професійного розвитку з питань дистанційного навчання представлено через циклічність етапів (аналітичного, активного навчання, впровадження, апробації та результативного), де останній етап кожного циклу стає першим етапом наступного.

Окремої уваги заслуговує інструментарій для оцінювання рівня сформованості та/або розвитку готовності вчителів до використання дистанційного навчання у професійному розвитку і діяльності, що вибудовується на основі навчальних завдань, які є складниками дистанційного курсу підвищення кваліфікації вчителя та співвідносяться з дескрипторами чинного Професійного стандарту вчителя закладу загальної середньої освіти і Концептуально-референтної Рамки цифрової компетентності педагогічних та науково-педагогічних працівників.

Дисертантка глибоко занурена у предмет розвідки, володіє теорією проблеми і методами її дослідження.

Значення одержаних результатів для науки і практики

Теоретичні та практичні результати дослідження розв'язують важливу для сучасної системи освіти України теоретико-методологічну проблему, що полягає у розробленні та впровадженні в освітній процес закладів вищої й післядипломної педагогічної освіти системи використання дистанційного навчання у професійному розвитку вчителів, розробленні та впровадженні у процес підвищення кваліфікації педагогічних працівників ЗЗСО України: 1) професійної програми підвищення кваліфікації педагогічних працівників ЗЗСО «Професійний розвиток вчителя ЗЗСО» Національного університету «Львівська політехніка»; 2) робочих програм та навчально-методичного забезпечення авторських дистанційних курсів, семінарів, тренінгів за обов'язковою та варіативними компонентами професійної програми: «Основи е-дидактики», «Основи створення дистанційного курсу на Moodle», «Вчимося з Moodle. Інструменти та налаштування», «Moodle для керівника закладу освіти. Інструкція для початківця», «Навчаємо дистанційно! Перші кроки до створення дистанційного курсу», «Секрети організації взаємодії учасників дистанційного курсу», «Інструменти Moodle для створення інтерактивного контенту», «Контроль знань та оцінювання в середовищі Moodle», що розміщені на дистанційній платформі Центру інноваційних освітніх технологій Національного університету «Львівська політехніка».

Матеріали дослідження та окремі елементи мотиваційно-цільового, методологічного, змістового, організаційно-діяльнісного блоків розробленої системи використано у робочих програмах та електронних навчально-методичних комплексів дисциплін «Педагогіка відкритих освітніх систем», «Основи діяльності викладача дистанційного навчання» та «Педагогічні основи проектування та супроводу дистанційного курсу» для студентів другого (магістерського) рівня вищої освіти.

Результати дослідження знайшли широке впровадження у закладах вищої, вищої післядипломної педагогічної та середньої освіти, а також під час реалізації регіональних освітніх проєктів за Програмою розвитку освіти Львівської області на 2021-2025рр., що підтверджено відповідними довідками.

Рекомендації щодо використання результатів і висновків дисертації

Підкреслюючи наукову новизну, а особливо, практичну значимість дослідження зазначимо, що його результати будуть корисні для впровадження дистанційного навчання у ЗЗСО, розуміння процесів розбудови єдиного електронного освітнього середовища закладу освіти, професійного розвитку вчителів щодо використання дистанційного навчання у власній діяльності.

Результати дослідження можуть бути використані у закладах вищої освіти під час розроблення чи вдосконалення: освітніх, професійних та робочих програм навчальних дисциплін для бакалаврського й магістерського рівнів освіти; освітніх, професійних та робочих програм курсів підвищення кваліфікації вчителів у системі післядипломної освіти; програм тематичних курсів, семінарів та тренінгів; методичних рекомендацій щодо використання дистанційного навчання у професійній діяльності вчителів та їхнього професійного розвитку; дистанційних семінарів, майстер- класів, тренінгів для підвищення кваліфікації педагогічних працівників.

Повнота викладу основних результатів дисертаційного дослідження

Основні положення та результати дисертації висвітлено авторкою у 48 публікаціях, серед яких 1 монографія, 1 розділ у колективній монографії, 15 статей у виданнях, внесених до переліку наукових фахових видань України;

4 статті у періодичних наукових виданнях, що проіндексовані в наукометричних базах даних Scopus, Web of Science Core Collection; 2 статті у міжнародних періодичних виданнях; 16 праць, що засвідчують апробацію матеріалів дисертації; 9 публікацій, які додатково відображають результати дослідження.

Заслуговує схвалення широка презентація результатів дослідження. Основні положення і результати дослідження на різних етапах виконання роботи обговорювалися і одержали позитивну оцінку на міжнародних, всеукраїнських, регіональних наукових і науково-практичних конференціях і семінарах. Це свідчить про те, що результати роботи є новими, науково обґрунтованими і в сукупності своїй суттєвими для педагогічної науки, вирішуючи актуальну проблему використання дистанційного навчання у професійному розвитку вчителів.

Характеристика структури і змісту дисертації

Дисертаційна робота складається з анотації українською та англійською мовами, переліку умовних скорочень, вступу, п'яти розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел, додатків. Оформлення дисертації відповідає вимогам до дисертаційних досліджень на здобуття наукового ступеню доктора наук у галузі педагогічних наук.

Перший розділ *«Теоретико-методологічні засади використання дистанційного навчання у професійному розвитку вчителів закладів загальної середньої освіти»* присвячено аналізу соціально-філософських передумов та принципів використання дистанційного навчання у професійному розвитку вчителів ЗЗСО; теорії дистанційного навчання, також виокремлено та обґрунтовано понятійно-категоріальний апарат дослідження та здійснено огляд стану розробленості досліджуваної проблеми у вітчизняній освіті.

У другому розділі *«Використання дистанційного навчання у професійному розвитку вчителів закладів загальної середньої освіти у контексті міжнародного освітнього простору»* зосереджено увагу на досвіді провідних країн світу щодо формування освітньої політики з питань цифрових трансформацій, цифровізації освітньої галузі та розвитку цифрової

компетентності громадян і фахівців, зокрема педагогів, а також способах організації професійного розвитку вчителів у США, Великій Британії та країнах ЄС та використання дистанційного навчання у процесі їхнього професійного зростання.

Третій розділ *«Організаційні особливості використання дистанційного навчання у професійному розвитку вчителів закладів загальної середньої освіти»* присвячено сучасному стану впровадження дистанційного навчання у ЗЗСО України та використанню дистанційного навчання у професійному розвитку вчителя зокрема. Розглянуто досліджувану проблему у розрізі реалізації освітньої політики на рівні держави, регіону, територіальної громади, ЗЗСО та особисто вчителя; проаналізовано нормативно-правову базу використання дистанційного навчання у освітньому процесі і професійному розвитку педагогів; представлено авторське бачення ролі ЗЗСО у розвитку знань та навичок вчителя використовувати дистанційне навчання у професійній діяльності і професійному розвитку; представлено приклади реалізації освітньої політики Львівської області щодо розвитку у вчителів навичок використання дистанційного навчання в роботі тощо.

Четвертий розділ *«Система використання дистанційного навчання у професійному розвитку вчителів закладів загальної середньої освіти»* присвячений обґрунтуванню створення й опису авторської концепції системи використання дистанційного навчання у професійному розвитку вчителів ЗЗСО та її моделі.

У п'ятому розділі *«Експериментальна апробація системи використання дистанційного навчання у професійному розвитку вчителів закладів загальної середньої освіти»* описано етапи організації та проведення дослідження та педагогічного експерименту, що був покликаний визначити ефективність розробленої системи використання дистанційного навчання у професійному розвитку вчителів ЗЗСО. Представлено та проаналізовано одержані результати на констатувальному та формувальному етапах експерименту.

Зміст кожного розділу, вступу та висновків дисертації відповідають темі та меті дослідження, відображають виконання поставлених завдань, підтверджують висунуту гіпотезу, містять наукову новизну та мають практичне значення, а отже заслуговують на позитивну оцінку.

Ідентичність змісту реферату і основних положень дисертації

Зміст реферату ідентичний основним положенням дисертації. У рефераті основні положення дисертації викладені повно й докладно. Наукові положення, висновки й рекомендації, наведені в рефераті, належним чином розкриті й обґрунтовані в рукопису дисертації. Загальні висновки є логічними та відповідають поставленим дисертанткою завданням. Дисертацію написано на належному науковому рівні.

Зазначене дозволяє стверджувати, що представлена дисертаційна робота є самостійним, завершеним науковим дослідженням, результати якого мають теоретичне і практичне значення для розв'язання проблеми використання дистанційного навчання у освітньому процесі закладів освіти та професійному розвитку педагогів.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації

У цілому позитивно оцінюючи наукове і практичне значення отриманих дисертанткою результатів, варто зазначити ряд дискусійних положень до змісту роботи, а також висловити окремі побажання:

1. У вступній частині роботи мету дослідження варто було б сформулювати не як шлях до мети, а власне як саму мету. Метою має бути кінцевий результат, а не процес його досягнення.

2. Викликає сумнів доцільність надлишкової конкретизації загальної гіпотези дослідження частковими гіпотезами, окремі з яких не пройшли належної перевірки педагогічним експериментом, зокрема щодо комплексу організаційно-педагогічних умов. До того ж не наведені експериментальні дані, що підтверджують інтенсифікацію процесу формування і розвиток готовності вчителів ЗЗСО до використання дистанційного навчання у їх професійному

розвитку та фаховій діяльності, зумовлену, як декларується, поєднанням положень загальної та часткових гіпотез.

3. У роботі детально розглянуто переваги та недоліки різних систем управління навчанням, однак варто було б обґрунтувати критерії, показники і параметри добору таких систем та використати їх для добору найбільш відповідної дидактичним цілям системи. Поряд із цим варто було б розширити перелік таких систем для подальшого аналізу з урахуванням перспектив розвитку платформ дистанційного навчання, зокрема використання штучного інтелекту для підтримки таких систем та супроводу процесу навчання.

4. Потребує додаткового обґрунтування авторське положення про те, що система навчання, ґрунтована на змістовому наповненні, структурованому в професійні програми підвищення кваліфікації вчителів ЗЗСО, дозволяє за допомогою дистанційного навчання забезпечити не лише формальне, а й неформальне та інформальне навчання вчителів (с. 322 рукопису).

5. Потребує належного обґрунтування відсутність контрольних груп у педагогічному експерименті. Потребує також пояснення з якою метою перевірялась рівність умов у двох різних експериментальних групах, якщо вони формувались за різних обставин – першу групу склали вчителі, які мали у власних ЗЗСО єдине електронне освітнє середовище, а другу – ті, у яких воно було відсутнє. До того ж за результатами експерименту зроблено висновки про досягнення різних результатів: розвинуту готовність у вчителів першої експериментальної групи та сформовану готовність у вчителів другої експериментальної групи.

6. Поняття «сформована готовність» та «розвинута готовність» вчителя закладу загальної середньої освіти до використання дистанційного навчання у професійному розвитку та професійній діяльності використані як синонімічні, проте доцільно було б уточнити зміст кожного поняття, а також чіткіше вказати на їх взаємозв'язок чи взаємозалежність.

Висловлені зауваження та побажання не знижують цінності виконаного дослідження, його науково-теоретичного та практичного значення.

Загальний висновок

Дисертаційна робота Носкової Маргарити Вячеславівни «Теорія і практика використання дистанційного навчання у професійному розвитку вчителів закладів загальної середньої освіти» є цілісним, завершеним, самостійним науковим дослідженням, яке містить нові науково обґрунтовані результати в галузі теорії і методики професійної освіти, що засвідчують високий рівень набуття здобувачкою найвищих компетентностей у галузі розроблення і впровадження методології дослідницької роботи, та в якому вирішується важлива наукова проблема використання дистанційного навчання у професійному розвитку вчителів, що має загальнонаціональне значення. Дисертація відповідає вимогам пп. 7–9 «Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук» (Постанова Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 р. № 1197) та іншим вимогам Міністерства освіти і науки України до дисертаційних досліджень, а її авторка, Носкова Маргарита Вячеславівна, заслуговує присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – Теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент –

доктор педагогічних наук, професор,
член-кореспондент НАПН України,
директор Інституту цифровізації
освіти НАПН України

Олег СПІРІН